

Csizmadia Sándor:

Nekrológ: Bob Denard – A „köztársaság kalózkapitányának” halálára

Kétségtelen, hogy a hidegháborús korszakban zajló afrikai dekolonizáció és neokolonizáció dinamikus folyamataiban a volt gyarmattartó hatalmak „államrezonja” által diktált államcsínyek, katonai puccsok, s egyéb titkos küldetések révén nemzetközi hírnévre szert tett nyugat-európai zsoldosok közül idővel a francia Bob Denard lett a legismertebb és a legbefolyásosabb személyiség.¹ „Királycsináló” és „halálosztó” tevékenységi területét főként az egykori francia gyarmat, az 1975-ben egyoldalúan függetlenné vált Comore-i Iszlám Szövetségi Köztársaság jelentette.² Az Indiai-óceánon, Madagaskár és Mozambik között található 630 ezer lakosú, háromnyelvű (francia, arab, shikomori) „parfüm-szigetek” függetlenségének kikiáltása óta húsz államcsínyt hajtottak végre, négy alkalommal (1976, 1978, 1989, 1995) maga Bob Denard.

Az 1929. április 7-én Gilbert Bourgeaud néven, Bordeaux-ban született Denard önmaga jellemzésére a „zsoldos” (*le mercenaire*) szónál jobban kedvelte a „köztársaság kalóza” (*le corsaire de la République*) megnevezést.³ A hétszer házasodó és nyolc gyermeket maga után hagyó, élete végén Alzheimer-kórban szenvedő zsoldosvezér 2007. október 13-án szívelégtelenség következtében hunyt el Párizsban.

A sok néven (Maurin, Thomas, Bako, Martin ezredes) szolgáló Robert Denard halálának tényét Abdallah Gamil, a comore-i hadsereg vezérkari tisztje is megerősítette másnap: „Bob Denardt tegnap este egy párizsi kórházba szállították, és alig negyven perccel később egyik közeli barátja tudatta velem, hogy elhunyt”. Az 1985-1989 között bebörtönzött és módszeresen megkínzott Mustoifa Saïd Cheikh, a Comore-i Demokratikus Front vezetője sajnálatát fejezte ki, hogy az egykori zsoldosvezért „soha nem vonták felelősségre Comore-on

¹ A többiek közül néhányan: Jean Schramme, Mike Hoare és Jean Kay.

² 2001 óta, a 2000-ben bekövetkezett alkotmánymódosítás nyomán: Comore-i Unió. Az államalakulat három szigetből (Grande-Comore, Anjouan, Mohéli) áll, a negyedik (Mayotte) 1975-ben népszavazással az anyaország tengerentúli közössége maradt, s így módon ma az EU schengeni határa az Indiai-óceánon.

³ Bob Denard-Georges Fleury: *Corsaire de la République*, Robert Laffont, 1998. Az 1980-as években egyébként „folklorizálták” Denard-t Franciaországban és szinte jószágos öregemberként tálalták. Talk-show-k vendége lett televíziókban, történeteiről meséltették.

az ott elkövetett bűneiért, a gyilkosságokban és a kínzásokban való bűnrészességéért”. Mzé Abdou Soulé Elbak, a legnagyobb sziget, Grande-Comore egykori elnöke szerint „Denard halála rossz emlékeket ébreszt egy olyan rendszerről, amely nem tisztelte az emberi jogokat és a Comore-szigeteket a dél-afrikai apartheid rezsim katonai bázisává változtatta. Ez az ember beszennyezte történelmi emlékezetünket”.⁴

Ilyen emlékeket hagyott tehát a comore-i politikusokban Bob Denard egy évtizednyi (1978-1989) szigetországi tevékenységére, amely során iszlám hitre áttért comore-i állampolgárként *Mustapha Madjou*⁵ néven rövid ideig a katonai-politikai direktórium tagja, a hadsereg és a rendőrség főparancsnoka, valamint 1989-ig folyamatosan az általa megszervezett elnöki gárda vezetője volt. Tekintve, hogy 1981-től a baloldali francia kormányzat – elvi okokból – kissé távol tartotta magától, a zsoldosvezérnek új patrónusra volt szüksége, s ezt a dél-afrikai apartheid rezsimben találta meg, amely bőkezű anyagi támogatásban részesítette. Denard cserében megnyitotta a sziget-országot az embargóval sújtott, s ezért az illegális fegyverkereskedelemben érdekelt fajgyűlölő rezsim előtt, amely logisztikai bázisát is kiépíthette a vele ellenséges országok, egyebek közt a marxista beállítódású Angola és Mozambik elleni támadásaihoz. A szigetcsoport nagyhatalmú ura emellett számos comore-i útlevelet juttatott az akkor még Nagy-Britanniához tartozó Hongkongon élő kínaiaknak, akik ugyancsak pénzelték.

2007. október 19-én több mint százan, köztük az elhunyt mintegy negyven régi fegyvertársa róttá le kegyeletét a párizsi Saint François-Xavier templomban felállított ravatala előtt. Az élők sorából hetvennyolc éves korában távozó, és kinézetre inkább egy szorgalmas kishivatalnokra emlékeztető „kalózkapitánytól” másnap a Bordeaux-környéki Grayan-et-L'Hôpital község temetőjében vettek végső búcsút.

Egy karrier kezdete

Denard 1949-52 között a francia haditengerészet segédmatrózaként tengerészkommandósok szállásmestere volt Indokínában és Algériában, majd a még francia protektorátus alatt álló Marokkóban lett rendőr. 1954-ben 14 hónap börtönre ítélték a baloldali Pierre Mendès-France, francia miniszterelnök ellen elkövetett (sikertelen) merényletben való részvétele miatt.⁶

⁴ Robert Denard est mort. *Le Point-Reuters*, 2007. 10. 14.

⁵ Le Monde et Ses Magouilles <http://www.monde-magouilles.com>.

⁶ A bűne az volt, hogy gépkocsival szállította a merénylőket a helyszínre és attól nem messze várta őket.

Szabadulása után rövid ideig elektromos konyhai felszereléseket árult a francia fővárosban, miközben – unalmában – felfigyelt egy zsoldosokat toborzó újsághirdetésre. 1961-63 között már a belga Joseph Schramme és a brit Mike Hoare zsoldosvezérrel együtt Belga-Kongó Katanga tartományában harcolt az ásványkincsekben gazdag szakadár Katangai Köztársaság 1961-ben Moise Csombe által kikiáltott függetlenségének megőrzéséért. 1963. január 21-én azonban az elszakadt Katanga önállósága véget ért, s a kudarcot vallott zsoldosok a Salazar-féle portugál rezsim egyetértésével – átmenetileg – Angolába menekültek. 1964 végén a francia ejtőernyősökből, idegenlégiosokból és volt katangai harcosokból általa létrehozott rohamzászlóalj élén visszatért Kongóba, s közreműködött a Kongói Köztársaság első miniszterelnökéhez, Patrice Lumumbához hű kommunistának vagy nacionalistának tartott lázadók (Pierre Mulele, Christophe Gbenye, Gaston Soumialot) leverésében.

Denard ezt követően a brit titkosszolgálat (MI6) keretében harcolt Jemenben, a Szaúd-Arábia által finanszírozott királyi hadsereg kötelékében a nasszeristák által támogatott köztársasági erők ellen, és Angolában, a Jonas Savimbi-féle UNITA oldalán. Harcolt továbbá Kabindában, Rodhéziában (Zimbabwe) és a Franciaország által támogatott biafrai elszakadási törekvések idején Nigériában. 1977 januárjában meghíusult egy részvételével zajló, „Crevette” fedőnevű államcsíny a marxista berendezkedésre törekvő Mathieu Kérékou benini elnök ellen.⁷

„Monsieur Afrika” látószögében

A zsoldosvezér antikommunista elkötelezettsége és „harcis kutya” természete hamar felkeltette a hosszú ideig „Monsieur Afrikának” nevezett Jacques Foccart (1913-1997) érdeklődését, aki de Gaulle köztársasági elnök bizalmasa és másfél évtizeden át (1960-74) az afrikai és malgas [madagaszkári – a szerk. megjegyzése] ügyek első számú felelőse volt az Elysée-palotában.⁸ A hatvanas években a francia államérdekek védelmében számos konspiráció és államcsíny kitervelőjeként és irányítójaként olyan nagy szerepre tett szert Franciaország Afrika-politikájának meghatározásában, hogy Charles de Gaulle után a második legbefolyásosabb francia politikusként tartották számon. Foccart rendszeresen fogadott

⁷ Egy Thomas Risch által készített – „*Bob Denard, hivatása zsoldos*” című – TV-interjúban a zsoldos azt állította, hogy csak akkor lépett akcióba, ha a francia szervek „zöld, esetleg sárga lámpára” váltottak.

⁸ Jacques Foccart az élete értelmét jelentő afrikai ügyekhez több mint tíz év után hivatalosan először 1986-88 között, Jacques Chirac miniszterelnöksége idején térhetett vissza, mint a kormányfő afrikai ügyekben illetékes tanácsadója. Másodszor pedig Jacques Chirac köztársasági elnökké választása (1995) után, mint az elnök nem hivatalos tanácsadója afrikai ügyekben.

„baráti” afrikai államfőket párizsi apartmanjában vagy a Párizshoz közeli vidéki villájában, hiszen a szerteágazó érdekrendszerű *Françafrique* első számú működtetője volt.⁹

Jacques Foccart és Bob Denard között annak a Maurice Robert ezredesnek a közvetítésével jött létre kapcsolat, aki az egyik titkosszolgálat (SDECE) afrikai osztályának vezetője, később pedig a *Françafrique* egyik pillérének és finanszírozójának, az Elf állami olajvállalatnak a biztonsági főnöke lett. Foccart a Mathieu Kérékou hatalma ellen meghiúsult államcsínykísérlet után kijelentette, hogy nem tudott semmit az akcióról, és „Denard nem Franciaország nevében lépett fel”. Ugyanakkor azt is kijelentette, hogy az államcsínykísérlet a „*Françafrique*” olyan afrikai tartóoszlopainak a védnökségét élvezte, mint Eyadéma, togói elnök, Félix Houphouët-Boigny, elefántcsontparti elnök, Omar Bongo, gaboni elnök és II. Hasszán, marokkói király. Ezek után nehéz volt elképzelni, hogy 1977-ben, Giscard d’Estaing elnöksége idején az afrikai ügyekben csak informális hatalommal rendelkező „Monsieur Afrique” ne tudott volna a zsoldosok akciójáról, hiszen ő mindig mindenről tájékozott volt.¹⁰

A comore-i „zöld lámpák”

Amikor az Indiai-óceán leggazdagabb emberének tartott Ahmed Abdallah 1975. szeptember 5-én egyoldalúan kikiáltotta a Comore-szigetcsoport függetlenségét, a francia kormány provokációnak tekintette az eseményt, s a következő évben „zöld jelzést” adott Bob Denard akciójának. Az ezredes zsoldosaival a szigetcsoport fővárosába utazott, letartóztatta Abdallah elnököt, s helyére Ali Soilih-et ültette, aki később kommunista diktatúrát vezetett be. Éppen ezért, Denard 1977-ben ismét „zöld lámpát” kapott, s 43 zsoldos élén visszatért a szigetekre hogy megölje a diktátort s – ki tudja, milyen logikának megfelelően, de nyilván parancsra – az általa korábban eltávolított Ahmed Abdallahot helyezte vissza a hatalomba. A

⁹ A *Françafrique* neologizmus Félix Houphouët-Boigny, elefántcsontparti elnöktől származik, aki a nyugat-afrikai francia gyarmatok függetlenné válása után használta a „France-Afrique” kifejezést, ami Franciaország és Afrika szétszakíthatatlan összekapcsolódására utal. A France-Afrique kifejezést mintegy parodizálva François-Xavier Verschave alkotta meg az azonos hangzású *Françafrique* kifejezést, mely Franciaország Afrika-politikájának rejtett, nem nyilvános és nem szabályszerű oldalára utal. A 2005-ben elhunyt Verschave a *Françafrique* működését tartja a „Köztársaság leghosszabban tartó botrányának”, amire a „*La Françafrique, le plus long scandale de la République*”, Stock, 1999. munkájának a címe is utal. Egyébként minden későbbi elnöknek volt *saját* afrikai hálózata. A szocialista François Mitterrand elnökét 1986-92 között fia, Jean-Christophe vezette, akit a „Papa-mondta” (Papa-m’a dit) ironikus megnevezéssel illették az afrikai vezetőkhez való viszonyulási formája miatt. Később többször volt vizsgálati fogságban és 30 hónapra elítélték titkos afrikai fegyverüzletekben játszott szerepe, de még inkább a svájci bankszámlájára utalt kenőpénzek miatt.

¹⁰ 1969-ben, amikor de Gaulle lemondott az elnöki posztjáról, az Alkotmánynak megfelelően egy rövid időre, Alain Poher a Szenátus elnöke gyakorolta a köztársasági elnöki funkciót. Ekkor fedezték fel „Foccart komódját”, amelybe egy nagy teljesítményű lehallgató készülék volt beépítve, amely az elnöki palota bármely helyiségében – az ügyet kirobbantó satirikus lap, a *Le Canard Enchaîné* szerint, beleértve ebbe az elnök dolgozószobájában is –

zsoldosvezér ekkor telepedett le egy évtizedre a szigeteken, ahol megházassodott, fejlesztésekkel foglalkozott, utakat épített, s egy 600 hektáros farmon gazdálkodott. Vitathatatlan tekintélye, mintegy „alkirályi” státusza a nyolcvanas évek végén azonban megroppant. Egyrészt, 1987-ben fellázadt ellene az általa létrehozott elnöki gárda egy része, másrészt Abdallah elnök szabadulni akart a mindenható zsoldosvezértől, s ehhez a francia kormány segítségét is kérte. Denard a lázadó gárdistákat bebörtönözte és megkínozta, majd 1989-ben megszabadult Abdallah elnöktől is, akit a zsoldosvezér jelenlétében – comore-i bíróságon soha nem tisztázott körülmények – megöltek.¹¹

Az új comore-i elnök a francia kormány által támogatott Mohamed Taki Abdulkarim lett. Néhány nappal később Bob Denard-nak el kellett hagynia a szigeteket: francia ejtőernyősök a Dél-Afrikai Köztársaságba szállították. A hidegháború befejezésekor mintha elfogyott volna a zsoldosvezér körül a levegő. Egyrészt, a dél-afrikai kormányzat beszüntette az anyagi támogatását, és másrészt a comore-i elnök bejelentette, hogy Denard nem léphet többé india-óceáni köztársaság földjére. Franciaországba csak 1993-ban tért vissza, nem sokkal azelőtt, hogy öt év felfüggesztett büntetést kapott a Beninben elbukott puccs miatt. Ám csak azért indítottak ellene eljárást, mert a puccskísérlethez Franciaországban verbuválta a zsoldosokat.

A „nyugdíjas” évek: „pirosra váltó zöld lámpa”

A zsoldosvezér utolsó Comore-szigeteki akciójára nyugdíjas korban, 66 évesen indult el. Másfél hónapig hajózott egy Bergenben álnéven vásárolt, panamai bejegyzésű teherszállító hajón, hogy aztán 1995. szeptember 27. hajnalán a fővárosában, Moroniban partraszállva, mintegy 30 zsoldosával megdöntse a Mohamed Taki Abdulkarimot követő Saïd Mohamed Djohar elnök rendkívül korrupst, és a teheráni integrista körökkel nagyon szoros kapcsolatokat ápoló hatalmát, és kiszabadította a politikai foglyokat. (Djohar elnöknek a teheráni iszlám fundamentalista körökkel tartott szoros kapcsolata számos comore-i politikus mellett nem tetszett a francia kormánynak sem. Nem lett volna szerencsés egy iszlamista vagy teheráni

elhangzottakat rögzítette. A lap párhuzamos politikai rendőrség működtetésével vádolta meg Foccart-t, aki rágalmazásért pert indított a lap ellen, amit elveszített.

¹¹ 1989-ben a baloldali francia kormány megbízottja, az elnöki palota egyik ezredese Comore-on járt, s Denard hatástalanítása érdekében azt javasolta, hogy az elnöki gárdát olvassák be a hadseregbe. Abdallah elnök azonban éppen fordítva cselekedett, mert Denard meggyőzte arról, hogy a comore-i fegyveres erők puccsot készítenek ellene. Ezért Abdallah aláírt egy elnöki rendeletet, amely parancsban adta a Denard által vezetett elnöki gárdának, hogy szerelje le a comore-i fegyveres erőket. Állítólag néhány perccel a dekrétum aláírása után a fegyveres erők egy tisztje lépett be Abdallah elnök irodájába, akit azonnal megölt és megsebesítette Denard-t is. A következő pillanatban egy európai tiszt a helyiségbe hatolva leterítette az elnök gyilkosát.

típusú fordulat a szigetcsoporton, főleg a negyedik comore-i sziget, a francia Mayotte miatt. Éppen ezért a francia kormány, ha nem is „zöld”, de „sárga” lámpájára lépett akcióba a zsoldosvezér, akit a saját személyes érdekén túl a számára érkezett egyéb megkeresés is motivált.)¹² Bob Denard Saïd Mohamed Djohar székébe az ellenzéki Saïd-Ali Kemalt ültette.

Annak ellenére, hogy Alain Juppé francia miniszterelnök bejelentette, hogy Franciaország nem fog beavatkozni, az Elysée-palota parancsára a francia különleges erők kilencszáz fős egysége az „Azalée” hadműveletet keretében október 5-én letartóztatta Denard-t és puccsista társait. Őket Franciaországba, Djohar ex-elnököt pedig Réunion szigetére szállították, azaz nem helyezték vissza a hatalomba.

1996-ban Jacques Chirac elnök díszvendégként meghívta Nelson Mandelát a július 14.-i nemzeti ünnepre. Az afrikai politikus Párizsi útja előtt adott interjújából kiderült, hogy a comore-i válság idején felhívta Chirac-ot, és kérte tőle, hogy tartóztassák le Bob Denard-t.¹³ Rajta kívül a francia nagykövetségre menekült comore-i miniszterelnök, illetve a baráti afrikai országok államfői is kérték a francia köztársasági elnököt, hogy állítsa helyre a törvényes rendet a szigetcsoporton. Denard akciója tehát rosszkor jött. Úgy tűnik, nem érzékelte, hogy a birodalmi harcosok ideje lejárt. „Az ilyen módszerek ártanak Franciaország imázsának” – nyilatkozta egy neve elhallgatását kérő politikus. „Rendkívüli szolgálatokat tett nekünk. Mindig hűséges és lojális volt” – mondta egy korábbi francia titkosszolgálati vezető.

¹² Több comore-i ellenzéki személyiség – az 1989-ben meggyilkolt Ahmed Abdallah elnök bebörtönzött fiai, Omar Tamou, korábbi belügyminiszter, Saïd Ali Kemal, korábbi franciaországi nagykövet és Mohamed Taki Abdulkarim korábbi elnök szövetségesei – már több hónapja próbálták megdönteni a nyolcvanas éveiben járó korrupt és az iráni fundamentalista iszlamizmussal szoros kapcsolatot ápoló elnök, Djohar hatalmát. Számos sikertelen kísérlet után csak akkor fordultak Bob Denard-hoz, amikor a „Françafrique” hagyományaira a „francia államérdekek” nevében a szocialistáknál sokkal jobban támaszkodó Jacques Chirac lett 1995-ben az államfő. (Denard expedícióját megelőzte egy – a francia titkosszolgálat, a DGSE által felfedezett és elvetélt – kísérlet, amit a horvátországi Splitből szervezett Denard egy korábbi helytartója, Patrick Olivier, aki végül a francia elnökválasztás második fordulójára előtt, a megfelelő anyagi támogatás hiányában lemondott a puccs végrehajtásáról. Előtte azonban már 13 zsoldost toborzott Franciaországban, melyhez mintegy félszáz horvát zsoldos csatlakozott volna). A comore-i államcsínyhez, melynek a teljes összege kb. 8-9 millió francia frank volt, Denard a saját pénzéből 500 ezer frankkal járult hozzá. A comore-i ellenzék az azt remélték, hogy Denard az akció végrehajtásához jelentős támogatást szerezhet hongkongi üzleti köröktől, mivel a Kínai Népköztársaság területén található brit enklávét számos üzletembere, ellenezve Hongkong a Kínai Népköztársasághoz való közeledő visszacsatolását, a Comore-szigeteken szándékozott letelepedni. Egy később lefolytatott francia bünyügyi vizsgálat megállapította, hogy a műveletet végül a comore-i ellenzék, az afrikai szerencsejáték társaságokat ellenőrző korzikai üzletemberek, s Eric Vicoletto, Bob Denard egyik fia finanszírozta, akit egyébként kábítószer-kereskedésért 2005 nyarán börtönbe zártak. Denard az akcióval kapcsolatban azt nyilatkozta: „becsületbeli ügy volt a barátaimat kiszabadítani a börtönből”. Baudoin Thouvenot vizsgálóbíró szerint azonban a művelet nem emberbaráti célokat szolgált: az volt a célja, hogy a „Comore-szigeteken egy vámmentes övezetet és egy offshore bankrendszert hozzon létre”.

¹³ Trois questions à Nelson Mandela président d’Afrique du Sud. Le 14 juillet, je serai avec mes amis. *Le Point*, 1996. július 6. „Valóban beszéltem vele – mondta Mandela. De a beszélgetésünk részleteiről nem mondhatok többet, a téma nagyon érzékeny. Jobb ez ügyben diszkrét maradni”.

Perek: felmentő és felfüggesztett ítéletek

Bob Denard az utolsó akciója után visszavonult a Bordeaux környéki Médoc-ba, a híres bortermelő vidéken található családi birtokára, s várta a Párizsban ellene indított és a nyilvánvalóan késlekedő pereket. Comore-i akciói kapcsán először Ahmed Abdallah elnök meggyilkolása miatt fogták perbe. Tíz hónapot ült előzetesben a párizsi Santé börtönben, de 1999 őszén az esküdtszék bizonyítékok hiányában felmentette. 2001-ben egy veronai ügyész indított ellene eljárást, amiért Denard megkísérelt olasz szélsőjobboldali körökben zsoldosokat toborozni, hogy megdöntesse Azali Assoumani ezredes-elnök (2000-2006) hatalmát, aki ugyancsak ellenezte a szigetcsoportha való visszatérését. A tervezett akcióra már nem került sor, az olasz igazságügyi eljárás is megszűnt ellene.

A Saïd Mohamed Djohar elleni fellépése miatt több mint tíz évvel később folytak ellene bírósági tárgyalások. 2006-ban az ügyész öt év börtönbüntetés kiszabását kérte rá, de a bíróság csak öt év felfüggesztett ítélettel sújtotta. Az ügyész fellebzett. 2007 júliusában egy párizsi fellebbviteli bíróság nem jogerősen négy év – melyből három év felfüggesztett – szabadságvesztésre és százezer euró pénzbírságra ítélte a havi kétszáz euró nyugdíjat kapó Robert Denard-t. Alzheimer-kórja azonban mentesítette a börtönbe vonulás alól.

A „köztársaság kalózkapitányának” valójában soha nem kellett bűnhődnie az általa elkövetett bűnökért, mindig a „Françafrique” politikáját szolgálta. „Bírósági perei megrendezettek voltak, mert a francia államnak nem állt érdekében, hogy komolyan szankcionálják. Az elítélés látszata nagyon is elegendő volt. Bob Denard egy olyan ágens volt, aki mindig a francia állam számlájára cselekedett. És most a titkaival együtt távozott.”¹⁴

Mindazonáltal az élete végén elszegényedő Bob Denard-nak maradt egy végső vigasza: iskolát teremtett, átmenetet képviselve két korszak között: az a kis „nikkelezett lábú” zsoldoshadsereg, amit a Comore-szigeteken hozott létre az 1980-as években, a csúcstechnikát képviselő fegyverekkel felszerelt, jól szervezett mai magánhadseregek (Blackwater, Executive Outcomes, Sandline stb.) archetípusát jelenti. Ezek is többnyire az erős államok vagy óriási vállalatok érdekében tevékenykednek, de mindenfajta romantikus készítés nélkül.¹⁵

¹⁴Bob Denard a toujours agi pour le compte de l'Etat français". *Le Monde*, 2007. 10.15.

¹⁵ Ld. például Xavier Renou : *La privatisation de la violence: mercenaires et sociétés militaires privées au service du marché*. Agone, 2006.

Utóirat

2006. május 14-én Moroni, a comore-i főváros utcáin lelkesen ünnepelték az Unió újonnan megválasztott, mérsékelt iszlamista elnökét.¹⁶ Az „ajatollah” névre is hallgató, negyvennyolc éves Ahmed Abdallah Sambi tanulmányait Szaúd-Arábia, Szudán és Irán vallási iskoláiban végezte. Az ásványvíz-és parfümgyártásra szakosodott hét gyermekes szunnita prédikátor és üzletember az Irán által anyagilag támogatott választási kampánya során azt fontolgatta, hogy bevezeti az iszlám fejkendő kötelező viseletét a nők számára; ígérte, hogy gyökerestül eltünteti a lakosság felét sújtó szegénységet, és stabilitást teremt egy olyan országban, melyben mintegy húsz katonai és zsoldos államcsíny vagy annak kísérlete történt a függetlenség három évtizede alatt.

A Comore-szigetek minden korábbinál erőteljesebben fordult az öböl-menti arab országok és a perzsa állam felé.¹⁷ Szaúd-Arábia 3,8 millió eurós támogatásban részesíti Sambi elnök szociális lakásépítési programját. Egy kuvaiti milliárdos egy beruházási bankot hozott létre, és 100 millió eurót investál a turizmus infrastruktúrájának a kiépítésébe (szállodák, golfpályák, kaszinó stb.) Az iráni kormány oktatási, mezőgazdasági és védelmi egyezményt kötött a szigetcsoporthoz kormányával. De megnövelte a Comore-i Uniónak nyújtott támogatását az ENSZ, a Világbank, az EU, Kína és Franciaország is. A francia és a comore-i kormány 2006 novemberében egy 88 millió euró értékű partnerségi keretegyezményt kötött a 2006-2010-es időszakra. Franciaországban 200 000 comore-i él, aki évente mintegy 40 millió eurót utal haza, ami csaknem azonos az állam éves költségvetésével. Egy comore-i nyugdíjas szerint: „Franciaország az apánk. Legyen szép vagy rút, kedves vagy gonosz, ő a mi apánk”.

A jövő dönti el, hogyan fogadja mindezt hosszabb távon Irán, Szaúd-Arábia, Kuvait és Líbia. Ahogy azt is: hogyan fogadja az ő jelenlétüket a második legnagyobb sziget, Anjouan lakossága, amely már 1997-től szeretne – mint egykor Mayotte – Franciaországhoz csatlakozni, de mivel ezt a francia kormány elutasítja, újabban az unióból kiválva, önállóvá akar válni, s ezzel az Afrikai Unió szankcióját is kockáztatja.¹⁸

¹⁶ Ahmed Abdallah Sambi: l'ayatollah des Comores. *Le Point*, 2006. május 18. Egyébként Bob Denard haláláról magyar nyelven lásd még: Szabó Lóránd: A „Köztársaság kalóza” átkelt a Styxen c. írását. *Afrika Tanulmányok*, 2007. Vol 1 No. 3. pp. 67-73.

¹⁷ Les Comores se tournent de plus en plus vers le Golfe. *La Croix*, 2006. december 28.

¹⁸ Les dirigeants d'Anjouan risquent des sanctions de l'UA. *Panapress*, 2007. augusztus 16. <http://www.panapress.com>.